

Ke koncipování sociální politiky

Sociální politiku uskutečňovanou v armádě našeho státu v období soudobých dějin, tedy až po současnost, by bylo možno periodicky členit, typologicky vymezit a definovat. Periodicky vzato jde o období vývoje armády z let 1918-1939; 1945-1948; 1949-1968; 1969-1989; 1989-1992; 1993 až po dnešek. Ve všech uvedených etapách vývoje armády, její sociální politiky a sociální doktríny by bylo možno nalézat specifické rysy, znaky a odlišnosti v pojetí i sociálních důzrazech. Se zřetelem k nim bychom mohli odvodit rozhodující podstatné rysy a odlišnosti vojenské sociální politiky a sociální doktríny z té které doby. Pokládejme za potřebné a záslužné - retrospektivně provést periodizaci, odvodit specifické a charakteristické rysy, znaky, stanovit typologizaci, zjistit kvalitativní i obsahové odlišnosti a rozdílnosti. Stejně tak by bylo prospěšné obsahy obou pojmů definovat. Jde však o úkol vymykající se okamžitým možnostem zpracování. Přesto i tak stojíme před naléhavou potřebou nového koncipování, formulování tvorby východisek a konstituování odborných struktur. Taktéž však stojíme před aktuálním úkolem - vymezit a definovat základní a podstatné obsahové rysy sociální politiky a sociální doktríny - pro armádu našeho současného demokratického státu.

* * *

Zatímco v období 1989-1992 dožíval v resortu obrany typ sociální politiky odpovídající charakteristickým rysům pojetí sociálního státu, potom v letech 1993-1996 se od něho začalo ustupovat. Přitom se začal projevovat nedostatek nové adekvátní koncepční představy o tom, co dál. Docházelo tak k rozvolnění, postupně až dezintegraci činností sociálně-politického charakteru, zejména pokud jde o ošetřování potřeb lidského potenciálu.

Sociální politika uskutečňovaná v resortu obrany po roce 1989 až do ukončení fáze existence federální armády se ve své podstatě opírala o takový typ, v němž rozhodující roli hrál stát. Ten přitom garantoval právně i fakticky všechny sociální záruky a práva lidského potenciálu v armádě. V té době proto nevznikala ani potřeba vyvíjet instituce výrazněji prosazující, obhajující či vystupující ve prospěch sociální ochrany lidského a sociálního činitele. Pokud přesto takové organizace vznikají, tak s jinými sociálními důzrazy.

Ke změnám podmínek v resortu obrany dochází až v následujícím období let 1993-1996. V té době jsou některá sociální práva, preference a výhody postupně omezovány, snižovány až odstraňovány (pracovní kategorie pro důchod a stanoveny neadekvátní finanční „stropy“, platové preference nivelizovány, odbourávány tzv. nadstandarty ve zdravotní péči, armáda zbavována značně velkého objemu bytového fondu, jakožto důsledku působnosti zákona č. 172 z roku 1991 Sb., zhoršování ekonomických podmínek pro rekreaci i dětskou, upuštění od realizace programu sociálního zabezpečení atd.). Tyto, jakož i jiné změny mající sociálně-politický obsah a význam, výrazně změnily kvalitativní rysy typu sociální politiky v resortu.

Jestliže se dříve vojáci z povolání, lidský potenciál resortu, nemuseli o nic „starat“, něčemu se „bránit“, nebyly ani potřebné institucionální systémové prvky působící jako sociální ochranná síť, tak nyní se situace začíná postupně měnit. Ukazuje se jako potřebné začít chápat nezbytné přizpůsobení institucionální a profesní struktury, tedy i sociálně-doktrinální pojetí měnící se filozofie sociální politiky státu. A to nejen ve společnosti, ale i v resortu obrany. To ve své podstatě znamená uvědomit si nutnost přechodu od typu sociální politiky - v němž až příliš jednoznačným garantem sociálních práv a jistot byl stát - k typu, kdy lidský potenciál resortu se bude muset naučit „vstupovat“ do sféry sociální politiky jinak, svým vlivem natolik nově, aby byla udržována dynamická sociální rovnováha uvnitř resortu. I když měnící se podmínky nepopírají úlohu státu při realizaci sociální politiky v resortu, spíše ji umocňují, přesto začínají vyzdvihovat pozici lidského subjektu a jeho sociálně-zájmových institucí.

Jde opravdu o období zlomu?

To vše vyvolávalo potřebu přistoupit nově a aktuálně k řešení uspořádanosti sociální politiky v resortu obrany. Bývalý ministr obrany RNDr. Vilém Holář na základě poznatků a znalosti problémů sociální sféry resortu, stejně tak po zkušenostech nabytých v armádách jiných států, učinil zásadní rozhodnutí. Pro úsek práce s člověkem, vymezený velmi správně jako úsek sociální politiky, zřídil funkci svého náměstka.

Jmenováním paní Ing. Hany Demlové náměstkyní ministra obrany se zaměřením na sociální politiku dochází k obratu ve vnímání a řešení sociálních problémů, tedy potřeb, zájmů a požadavků člověka. Zejména rozhodnutí vytvořit odborný úsek zaměřený k řízení činností zabírajících se komplexně problematikou rozvoje lidského činitele se stalo významným počinem. Počinem, který může znamenat výraznou změnu řešení problémů lidí, především však spočívající ve stanovení adekvátní koncepce sociální politiky.

Jestliže sociální politika státu nabírá čím dále, tím více podobu povahy záchranných sociálních sítí, potom i v resortu obrany to znamená učinit v jeho sociální sféře některé změny. Jde o to vnášet nové podněty do sociálního subsystému, vstřícné rozvojové aktivity, ale také stanovovat a utvářet novou filozofii vnitroarmádní a resortní politiky. Zcela přirozeně tak vzniká potřeba utvářet odpovídající strukturální, institucionální a funkční změny sociálně-doktrinálního charakteru. Řečeno jinak, **znamená to přizpůsobit se a měnit filozofii sociální politiky státu tím, že v podmínkách resortu obrany budeme hledat a utvářet její novou celkovou koncepci.**

O tom, že dosavadní vývoj sociálního subsystému resortu obrany je doprovázen postupnou dezintegrací, svědčí řada negativních jevů. Patří mezi ně oslabení sociálně-politického vědomí kompetentních politických, ale i řídicích funkcionářů umístěných ve strukturách resortu a armády.

Nejhorší je přehlédnutí nebezpečí důsledků stavu, kdy vojáci z povolání, dosud nedostatečně připravení k vedení lidí a řízení sociálních procesů, stále ještě vykonávají funkce s vysokou váhou kompetencí. Svým často neosobním vystupováním a chováním, konformním jednáním těmito negativním jevům a tendencím v sociální sféře dostatečně nečelí. Spíše tím objektivně napomáhají oslabovat funkčnost a výslednost sféry sociální politiky.

Lze tedy konstatovat, že dosud se nedokázalo čelit ani kompenzovat negativní průvodní jevy transformace resortu i armády, zejména v její sociální sféře. Sociální sféra se sama

o sobě nedokázala zbavit ani ubránit sociálním napětím, různým náporům na sociální a profesní skupiny, ani sociálně-stresovým vlnám. Přiznejme si, že armáda a resort obrany se těmto jevům v uplynulých letech neubránily. Spíše se nacházely trvale ve stavu vnitřní sociální nejistoty a neklidu. Toto se projevuje zejména tím, že klesá početní stav příslušníků armády.

Dnes již jde o podstav některých specifických profesních skupin zejména mladších vojáků. Děje se tak nikoliv v důsledku „řízení procesů snižování počtů lidského potenciálu“, ale spíše jde o projev živelných úbytků zájemců o vojenskou činnou službu. Armáda to v soutěži na trhu práce bohužel prohrává. Spíše mu dodává kvalitní pracovní sílu. V důsledku nepřizpůsobení sociální politiky i sociální doktríny resortu uvedeným změnám plynoucím z transformace se výrazně zhoršila úroveň i kvalita současných i budoucích potřeb doplňování i reprodukování armády pro 21. století.

Bohužel, s nevýraznou, spíše zanikající či vágní koncepcí sociální politiky, resort obrany, jakožto nositel této části státní správy, v budoucnu nevystačí. Proto je potřebné formulovat nově aktuální filozofii sociální politiky a konstituovat ji odpovídající sociální doktrínu. Současně uspořádat její struktury a vymezit funkčnost odborných systémových prvků. Má-li dojít k pozitivním změnám, je nutno zhostit se takového úkolu neprodleně. Znamená to sociální politiku koncipovat nově a začít realizovat neodkladně. Jde o to přejít od převládající pasivity v resortu, ze stavu jistých improvizací ve sféře sociální politiky v období jednoho volebního období, k aktivitám představujícím: umění řídit, ovlivňovat, využívat a realizovat různé priority sociálních zřetelů; otevírat prostor pro rozvoj sociální stratifikace a mobility zejména mladších sociálních skupin; zabezpečit rozvoj mezilidských i sociálních vztahů, harmonizaci, přiměřenost, dynamiku vnitřních participativních souvztažností i otevřenost ozbrojených sil veřejnosti a spolupráci s jejich institucemi. Současně to předpokládá utvářet koncepci sociální politiky s vědomím delšího časového horizontu než jedno volební období.

Poprvé s odpovídajícími pojmy

Stojíme tudíž před úkolem aktuálně vymezit a definovat podstatné rysy a znaky sociální politiky a sociální doktríny pro resort i armádu našeho současného demokratického státu:

Sociální politiku v armádě můžeme definovat jako systémově pojatou činnost různých společenských i odborných subjektů usilujících o vytvoření a zajištění příznivých podmínek potřebných pro rozvoj člověka - lidského potenciálu, sociálních skupin, armády i resortu. V nich jde o zajištění existence, rozvoje a sociální zabezpečení potřeb i ochrany lidského činitele. Základními subjekty sociální politiky v resortu obrany ČR jsou orgány státní správy, podílející se na činnostech: realizování moci výkonné; legislativně-právní ve smyslu vznášení návrhů, podnětů a připomínek; správních, na nichž se podílí vnitroarmádní subjekty moci - velitelé, ale i orgány veřejnosti jakožto subjekty vlivu reprezentované různými organizacemi profesního sociálně-zájmového i občanského zaměření. Přirozeně, že je nutno počítat s doceněním úlohy jednotlivců - lidského činitele - prostřednictvím naplňování ideje, chování a jednání daných rolemi

- voják - občan. Pro účely sociální politiky resortu obrany lze její cíle charakterizovat jako žádoucí, chtěné stavy sociálního systému (sféry, reality) v současnosti i budoucnosti. Vždy jde o určitý soubor (soustavu) cílů, kterým je naplňován cíl obecný tj. rozvoj člověka, způsob jeho života, individuálních dispozic a tvůrčích sil. Tyto cíle musí být naplňovány jak obecně platnými principy státní sociální politiky, tak i konkrétními opatřeními jednotlivých dílčích sociálních politik za účasti a participace institucí vlivu.

Pokud se chceme zhostit naléhavé potřeby - vymezit referenční rámec sociální politiky - lze říci, že jejím úkolem a posláním je: zabezpečit optimální a soustavnou péči o rozvoj životních a pracovních podmínek; uspokojovat sociální i socioprofesionální potřeby, zájmy i požadavky; zajistit rozvoj kvalifikace a tvůrčích schopností; garantovat sociální i sociálně-psychologickou ochranu; rozvíjet tělesné, duševní i duchovní zdraví; kompenzovat negativní důsledky transformace v sociální sféře; řešit sociální problémy specifických sociálních skupin lidského potenciálu armády, individuálních jedinců i jiných sociálních subjektů, rodinných příslušníků, a to rozmanitými sociálně-ochrannými sítěmi, opatřeními a institucemi. Jde o to v integrované podobě realizovat cíle směřující k dosahování lidské i vnitroarmádní identity.

K základním oblastem sociální politiky v resortu obrany ČR v širším pojetí patří: činnosti orgánů personalistiky a školství, sociálních věcí, humanitních záležitostí, kultury, životního a pracovního prostředí, branně-sportovních aktivit a vnějších vztahů, včetně styku s veřejností. Ty by měly být vnitřně strukturovány tak, aby mohly pokrývat a ošetřovat reálnou konkrétní síť sociálních potřeb, zájmů, požadavků i práv člověka. Podrobněji jde dále o to: zabezpečit provádění sociálních a personálních služeb spojených s pracovních-právními záležitostmi; rozvíjet a uspokojovat socioprofesionální i sociální potřeby; zajišťovat výchovu a vzdělávání v návaznosti na rozvoj celoživotního vzdělávání a systém služebních kariér; zabezpečovat činnosti spojené s rozvojem zdraví, fyzických a duševních sil, ale také s uspokojováním duchovních potřeb lidského činitele; zabezpečovat potřeby bydlení, ubytování, stravování i rodinného života atd.

V užším pojetí to znamená: realizovat činnosti směřující k zabezpečení sociální podpory, ochrany, pomoci a zabezpečení všech pracovníků, sociálních skupin, vytváření podmínek k rozvoji sociální mobility, zajištění řešení problémů vyplývajících ze služby a práce v resortu obrany, a to od počátku vstupu do pracovního poměru až po výstup. Tedy jde o zabezpečení těch činností, které se dotýkají úrovně platů, sociálního pojištění, odměňování, redistribuce prostředků z FKSP (Fond kulturních a sociálních potřeb), zabezpečení důchodů i potřeb důchodců, zajištění rekvalifikací, řešení specifických zájmů žen, rozvoje zdravotní péče, poskytnutí ústavní péče i pobyt v penzionech, zabezpečení invalidů a důchodců ve stáří atd.

V kontextu s uvedeným obsahem plní sociální politika v resortu obrany tyto základní funkce:

● **sociálně-kurativní**, tj. pomoc v řešení obtížných sociálních situací, při formování sociálně orientovaného poradenství;

● **sociálně-preventivní**, tj. předcházení vzniku tíživých sociálních situací, zabezpečování lékařské péče, bezpečnosti práce, pracovního a životního prostředí, výchovy ke zdravému způsobu života, trávení volného času, pečovat o kvalifikaci a rekvalifikaci, obnovu fyzických a duševních sil, rekreaci, realizovat opatření proti sociálně-patologickým jevům a kriminalitě, sociálnímu deprivanství, sociálním excesům (šikana, vandalismus, cynismus atd.);

● **sociálně-stimulační**, tzn. podněcovat takové sociální jednání vojáků - občanů - personálu - sociálních skupin, které by zabezpečovalo optimální motivaci a rozvíjelo angažovanost při řešení problémů plynoucích z rozporů mezi zainteresovanými institucemi a různými sociálními subjekty, umožňovalo dosažení nezbytného konsenzu při realizaci potřeb a zájmů, uspokojování požadavků, vytváření podmínek pro rozvoj participace a aktivit při řešení rozmanitých sociálních i socioprofesionálních pracovních problémů;

● **sociálně-prognostická**, tzn. v souladu s předpokládanými potřebami společnosti i obrany státu předvídat, plánovat a s dostatečným předstihem přijímat nezbytná sociální opatření (např. Program sociálního zabezpečení) se zřetelem k předpokládanému vývoji resortu a sociálních potřeb v nejbližších i vzdálenějších časových horizontech.

Sociální doktrínu resortu obrany ČR můžeme chápat jako:

① soustavu názorů, různých přístupů k organizační výstavbě, formulování obsahu činností, funkcí i struktur systému sociální politiky;

② komplex využitelných prostředků, algoritmů rozhodování, forem i metod práce s člověkem při naplňování jin vykonávaných různých prací, pozicí a rolí;

③ uplatnění určujících principů funkcionálního a institucionálního uspořádání prvků sociální sféry, vůči nimž jsou stanoveny, ale i jimi realizovány sociální cíle. Jde o cíle odpovídající ze sociálních zřetelů potřebám výkonu státní správy v resortu obrany zahrnující komplexně soubor opatření sociálního zabezpečení lidského činitele.

Sociální doktrína resortu obrany je zpravidla určována charakteristickými rysy a znaky dané společnosti. Vychází z ekonomických možností, cílů, požadavků a úkolů sociální politiky státu. Její koncepční pojetí je objektivně ovlivňováno nezbytností - respektovat některé specifické potřeby a zájmy člověka - rozhodujícího subjektu ozbrojených složek. Sociální doktrína je zpravidla koncepčním programovým dokumentem s dlouhodobější časovou platností.

Sociální doktrínu resortu obrany by měly tvořit: vlastní programové dokumenty, stanovené cíle a obsahové záměry, institucionální i funkční uspořádání odborných struktur, vymezení působností relevantních subjektů, postupy tvorby a schvalování realizačních kroků, včetně možností korekcí dřívějších rozhodnutí, systémové uspořádání vnitřních vztahů a vzeb mezi prvky sociální sféry, uspořádání informačně-komunikačních a zpětnovazebních sítí.

Sociální doktrínu v resortu obrany by měl schvalovat ministr obrany ČR. Pokud jde o ozbrojené složky, jejich specifickým zvláštnostem odpovídá takové pojetí sociální politiky, které se komplexně váže k všestranným a dlouhodobým potřebám, zájmům, životním podmínkám a možnostem uspokojování sociálních práv a garancí ve prospěch lidí - pracovníků resortu a příslušníků armády.

Sociální doktríně resortu obrany odpovídá sociální politika státu, která zabezpečí naplňování stanovených cílů, na nichž spočívá zabezpečení lidského (sociálního) činitele - člověka - subjektu. Stejně tak i vytvoření podmínek a způsobů realizace jeho socioprofesionálního života, tedy i rozvoj tvůrčích sil a dispozic. Děje se tak rozvíjením specifických oblastí sociální politiky (personalistiky, vzdělávání, školství, sociálních, humanitních záležitostí, kultury, styku s veřejností atd.). Z hlediska převládajících rysů známých typů je jádrem sociální politiky resortu odvozený typ, který je možno vymezit jako institucionálně redistributivní, univerzalistický, s vyváženou, i když určující rolí státu, označovaný též jako typ občanský.

O smyslu tvorby koncepce sociální politiky

Smyslem ideového uvažování o soudobé koncepci sociální politiky je - v návaznosti na dosavadní vývoj organizačních struktur resortu, nabytým zkušenostmi z transformace AČR - zdůvodnit nezbytnost provedení opatření k odstranění nedostatků sociálně-politického významu. V dosavadním uspokojování sociálních práv, potřeb, zájmů a integrovaných požadavků zajistit stabilitu a garantovat sociální jistoty lidskému potenciálu resortu obrany. Současně dosáhnout změny v uspořádání vnitřních struktur sociální sféry a systému znamenající větší docenění i posílení významu úlohy sociální stránky v životě armády. To vše by mělo být doprovázeno a završeno výstavbou odborného úseku - sociální politiky.

V současné době lze vyjít z bezprostředně aktuální potřeby vytvořit koncepci a konstituovat sociální sféru i její řídicí struktury. Souběžně jde dále o to resort i armádu systémově výrazněji přetvářet, doplnit, nově strukturovat a uzpůsobit pro činnosti v oblastech zabírajících se sociálně-politickými záležitostmi.

Dosud se nepodařilo, vzhledem ke stávajícímu stavu a úrovni společnosti, ale i resortu obrany, v nezbytném rozsahu a kvalitě aktivizovat lidský a sociální potenciál, sociální sféru a její instituce, ani v ní dostatečně motivovat a stimulovat lidského činitele.

Proto se nedaří v potřebné míře uspokojovat a naplňovat sociální potřeby a zájmy dokonce ani stávajících příslušníků resortu i armády. Základ armády demokratického státu, a to jakožto výchozí zdroj, z něhož se odvíjí tvorba a realizace sociální politiky, tvoří bytostně vlastní, celistvě pojatá, autentická idea: voják - občan. Pochopení i realizace této výchozí ideje je předpokladem i základem utváření sociálního vědomí lidského činitele ve sféře obrany státu. Zmíněná idea a její naplňování v praxi se stává odrazem i východiskem k realizaci sociální politiky v resortu.

Se zřetelem ke stávající situaci resortu obrany a poznatkům z transformace se potvrzuje, že je třeba odstranit výraznou nerovnováhu mezi pozičními, mocenskými i vlivovými strukturálními prvky a institucemi vojensko-odborného a sociálního subsystému armády. Jedním z dalších důsledků nepříroze vzniklého nesouladu je trvalý rozpor mezi zdroji a potřebami nezbytnými k plnění poslání resortu i armády. Na tomto základě narůstají sociální rozpory, způsobující permanentní sociální napětí, neklid a pokleslé sociální vědomí. To vše je důsledkem i příčinou dosavadních neadekvátních řešení sociálních problémů. Stejně tak se to negativně odráží i v kvalitě postojů, oslabování zájmu lidského činitele o věci služební, veřejné, sociální a občanské. Zmíněné narůstající rozpory ovlivňující vztahy mezi oběma subsystémy se poté stávají zdrojem oslabování tolik potřebného rozvoje vědomí lidské i vojákovy identity - základu dosahování identity armády demokratického státu.

Právě v těchto uváděných jevech a potřebách spočívá hlavní příčina, proč do popředí pozornosti vystupuje nutnost konstituovat nejen sociální politiku, ale i **sociální úsek jako systémotvorný prvek**, vybavený mocenskými i vlivovými kompetencemi uplatňovanými různými institucemi řádově nejen na úrovni prvostupňového řízení. Jejich konstituování bude významným počinem, umožňujícím lépe prosazovat a řídit procesy kultivace lidského činitele. Tím budou vytvořeny podmínky k prosazování realizace sociálních práv, rozmanitých zájmů, personálních, humanitních potřeb a integrovaných požadavků. Je přece prokázáno, že každý sociální systém, který nerespektuje člověka v jeho širších souvislostech, jeho sociální práva, potřeby, zájmy, hodnoty, přání, preference, institucionalizované požadavky, nemůže-li docilovat nezbytně potřebnou míru sociálního zabezpečení, přestane být dříve nebo později životaschopným. Nezíská totiž tolik potřebnou podporu jeho příslušníků.

Důvody vzniku úseku sociální politiky

Příprava projektu integrovaného uspořádání struktur řízení sociálního subsystému - úseku sociální politiky resortu obrany - je vynucena několika zásadními důvody a objektivními okolnostmi:

- ◆ Dosavadní transformace resortu MO včetně armády se odvíjela v uplynulých letech spíše v parametrech organizačně-strukturálních, materiálně-technických, informačně-komunikačních, tedy v podobách racionálně-hmotných proměn. Dělo se tak na úkor a za deficitu souvislosti a parametrů sociálních a humanitních, obsahujících i významy transcendentální. Tím docházelo k poměrně významné formalizaci a zjednodušení činností v celé infrastruktuře práce s člověkem.
- ◆ Došlo k útlumu, spíše posunu odborných prvků sociálního subsystému do druhořadé významové roviny v oblasti řízení. Tyto odborné prvky zabezpečují svojí působností a

náplní práce starost a péči o rozvoj lidského činitele. Převážná většina odborných řídicích prvků sociálního subsystému byla organizačně a strukturálně rozptýlena, jiné z nich (z hlediska umístění v rovinách řízení) podhodnoceny, některé dokonce zrušeny vůbec.

- ◆ Došlo tak k postupnému rozvolnění, rozrušení až narušení rovnováhy mezi vojenskoodborným a sociálním subsystémem resortu obrany i AČR. To vše, bohužel, jako výsledný produkt nadvlády vojensko-technokratických, odbornických přístupů a způsobů myšlení, jako důsledek zátěží minulosti. Přirozeně se to promítalo do kvality stavu společenského i sociálního vědomí řídicích subjektů - autorit - velitelů a vojenských odborníků, ale i lidského potenciálu.
- ◆ Za paradoxní možno pokládat tendenci opírající se o symbiózu zájmů některých sociálních i odborných skupin směřujících k rozvolnění a dezintegraci odborných činností a struktur řídicích sociální procesy. Tím docházelo k jevům způsobujících postupnou destrukci sociálního subsystému. K tomu vedlo několik důvodů: *organizačně-řídicí prvky, jejich struktury vztahů a vazeb byly přizpůsobovány potřebám osob dosazovaných do některých rozhodujících vrcholových funkcí; v podstatě existoval specifický zájem, tedy i mocenský či vlivový tlak na zrušení některých odborných prvků sociálního subsystému, a to v rámci snah určitých vnitroarmádních socioprofesionálních a lobbistických skupin; v některých případech se různé odborné oblasti staly „kořistí“ neodborníků, ti se stávali závislími na podřízených odbornících; pro ně se jimi vytvořené poměry v sociální sféře staly prostorem k „přežití“ a „proplutí“ do klidnějších sociálních podmínek.* Samozřejmě, že rozmanitá akcelerace zmiňovaných procesů přinášela k tomu všemu příznivé sociální klima.
- ◆ V armádě došlo ke zrušení celé soustavy činností dříve působících pozitivně na přeměnu společenského a sociálního vědomí. Přitom kvalita společenského a sociálního vědomí lidského potenciálu armády, řídicích pracovníků zvláště, je a bude vždy rozhodujícím faktorem pro získání identity lidského činitele. Jde o jeho ztotožnění se s hodnotami demokracie, občanství, lidských, sociálních, kulturních práv a svobod, mravnosti, religiozity, solidarity, soudržnosti, vztahu k vlasti, demokratické společnosti i armádě. Zrušení vojenské občanské výchovy a vzdělávání, k němuž došlo, bylo vynuceno koncentrovaným tlakem vojenských technokratů. Mnozí z nich nejen nechtěli, nemohli, ale i s jistými rozpaky by se museli přenést přes zátěže minulosti, na nichž se formami ideologické indoktrinace osobně podíleli.
- ◆ Ke zmiňovaným jevům docházelo v podmínkách narůstajícího slábnutí vlivu, snižování početních stavů, postavení i poslání pracovníků tehdejšího sociálního řízení, které konečnou vyústilo až do zrušení jeho struktur. Současně tím byla omezována intenzita i četnost informačních zpětnovazebních toků ze sociální i vojenskoodborné sféry. Šlo o jevy a procesy, které významným způsobem negativně ochuzovaly a oslabovaly odbornou úroveň řízení procesů rozvoje lidského činitele v rámci sociálního i vojenskoodborného subsystému. Rozpadal se tak sociálně-odborný úsek, postupně byla jeho úloha snižována, posléze dokonce přestal existovat vůbec.
- ◆ Právě těmito jevy a procesy byla doprovázena transformace resortu obrany a AČR. To vše velmi negativně poznamenávalo sféru vnitroarmádního společenského a sociálního vědomí. Namísto, aby po období působení éry totalitního myšlení, zideologizovaného

vědomí a chování byly rozvinuty snahy o nápravu důsledků indoktrinálních poměrů z dob reálného socialismu, aby docházelo k ráznému vykročení směrem k překonání důsledků minulosti, stal se skutečností opak. V atmosféře permanentních sociálních obav a vzrůstající sociální apatie došlo, pod přikrovem neurčitých a nejasných reorganizačních kroků v sociální sféře, namísto potřebného růstu ozdravného ideového a mravního procesu v armádě, k jeho oslabování. V podstatě lze říci, že uvedené jevy a tendence se v sociální sféře armády staly v té době výrazem působení myšlení neprospívajícího k uchování rovnováhy mezi odbornými strukturami vojenskoodborného i sociálního subsystému. Tak vznikl nový jev - vytváření jakéhosi „bílého prostoru“, tedy stavu nekontinuity s minulostí, bohužel postupně negativizující i přítomnost. Jde o stav neznamenající nic méně ani nic více než otevírání prostoru pro nárůst vojenskotechnokratického nazírání, vyznačujícího se opatrníctvím a názorovou omezitostí ve vědomí, myšlení i chování, ale také promítající se svými důsledky do kvality rozhodování. To vše vyústilo do negativních podob chování veškerého lidského personálu. Docházelo k uplatňování zmiňovaných přístupů v relevantních procesech rozhodování, v řízení i velení. Přitom je nutno zdůraznit, že zmiňované jevy a procesy se mohly prosadit právě jenom v podmínkách, v nichž brzdicí zpětnovazební mechanismy, ona regulační hradla v systému, zabezpečující kvalitu rozhodovacích procesů byly oslabovány.

- ◆ Naznačené poměrně závažné negativní jevy, procesy a tendence o různé síle důsledkovitosti a dopadů na celkovou výslednost transformace resortu i armády v žádném případě neprospěly k udržení vnitřní rovnováhy a sociálního subsystému zvláště.

Co říci na závěr?

I tak lze vyslovit stručný závěr. Vše, co bylo uvedeno, poznamenalo negativně úroveň vnitroarmádního sociálního konsenzu, utváření stavu mravnosti, kvality občanského, společenského i sociálního vědomí, angažovaného chování lidského činitele. I nyní uváděné jevy se záporně odrážejí ve struktuře hodnotové orientace příslušníků armády. Stále trvá stav, kdy příslušníci armády žijí v podmínkách permanentního sociálního napětí a nejistoty, kdy převládá z psychologického i existenčního hlediska atmosféra trvalého neklidu. Zmiňované jevy jsou do značné míry důsledkem dezintegrace sociálního subsystému, jeho odborných socioprofesionálních struktur. Současně je však také výrazem zjednodušeného, avšak bohužel převládajícího substančního způsobu myšlení, uplatňovaného v rozhodovacích procesech. Jde rovněž ruku v ruce s tím o nedostatečný systémový přístup v řízení transformace sociální sféry. Odtud se zcela přirozeně stále otevírá cesta i prostor k sociálněentropickým jevům poškozujícím různé odborné oblasti resortu obrany.

Poznámka:

Sociálněentropický vyjadřuje tendenci přecházet, přeměňovat se ze stavu uspořádanosti do méně uspořádaného až neuspořádaného stavu. Jde o procesy od organického uspořádání až po množinu stavů chaotických (tedy vzniklých spontánně). Jde také o míru degradace energetických procesů v živých organismech, z koncentrované formy až po rozptýlenou, tedy o rozrušený systém.

Z hlediska uvedených ale i jiných důvodů je proto nyní **reálně uvažováno o vytvoření integrovaného úseku sociální politiky v resortu obrany**. Vzhledem k tomu se doporučuje:

▲ **Úsek sociální politiky** koncipovat a utvářet tak, aby jakožto organická součást politickosprávní působnosti Ministerstva obrany ČR komplexně řešil otázky sociálních souvislostí a rozvoje lidského (sociálního) potenciálu. Na úrovni MO aby zabezpečoval výkon odborných činností ve sféře sociální politiky. Znamená to funkcionálně a odborně pokrýt komplexní infrastrukturu sociálních potřeb lidského činitele. Jde o činnosti rozmanitého odborného významu a poslání: *sociálních služeb, tvorby programů a zabezpečení; personalistiky, školství; humanitních služeb, výchovy a vzdělávání, sociální prevence, životního a pracovního prostředí; kultury, tělovýchovy a sportu; vnějších vztahů; včetně realizace sociálních výzkumů a rozvoje řady jiných činností.* Tím by mělo dojít ke sjednocení odborných činností působících pozitivně na sociální potenciál armády.

▲ **V organizační výstavbě resortu obrany i armády** je nutno ve prospěch zabezpečení obsahu uvedených činností vytvořit odpovídající strukturu odborných složek. Současně, vzhledem k organizační výstavbě AČF, diferencovaně, v nezbytné míře, zajistit integritu socioprofesionálních činností. Stejně tak by měly být začleněny a vymezeny: *rozsah, specifikace činností sociálně-odborných prvků, jejich působnost, kompetence, postavení i jejich funkce ve vnitroarmádním organismu.* Výstavbu integrovaného odborného úseku sociální politiky resortu obrany utvářet tak, aby umožňovala přechod na třístupňové vnitřní řízení.

Členství v Evropské unii chápe vláda jako logické završení úsilí České republiky plně se integrovat mezi evropské demokratické země. Vláda, s odvoláním na memorandum přiložené k žádosti o přijetí České republiky za člena Evropské unie, hodlá přípravu na naše budoucí členství zintenzivnit a urychlit tak, aby mohla Česká republika zahájit jednání o členství již v roce 1998. Vláda povede zodpovědně jednání o podmínkách našeho vstupu do unie, ale současně je připravena přijmout zásadní principy evropské integrace v podobě, jaká bude v té době existovat.

*(Z programového prohlášení vlády ČR,
MF DNES 26. 8. 1996.)*